

Շաֆֆի

Ուխտյալ միանձնուհի

Ա

Չոր քարափի կուրծքին կպած էր մի շինվածք, որ յուր ատամնավոր պարիսպներով և կիսավեր աշտարակներով ավելի նմանություն էր բերում մի հին ամրոցի, որի իշխանը վաղուց ընկել էր յուր փառքից, ուր բաժակները դադարել էին փրփրելուց, երգերի, նվազների հնչյունները լոել էին և պարահանդեսների ասպարեզը մնացել էր բուերին և շղիկներին...

Ավելի ուշադրությամբ նայելիս՝ առաջին տպավորությունները փոքր առ փոքր անհետանում են: Տեսնվում են խաչազարդ գմբեթներ, լսելի է լինում զանգահարության խուլ մելամաղձական ձայնն, որի արձագանքը դողդոջուն հնչյուններով տարածվում է հեռու և հեռու լեռների մեջ...

Այստեղ միանձնուիհների նվիրական մի սրբարան է: Գիշերային խավարը տիրել էր աշխարհին: Փոքրիկ խուցի մեջ աղոտ լուսով վառվում էր մի ճրագ, որ դրած էր հասարակ փայտե գրասեղանի վրա: Նրա հանդեպ նստած էր մի պառավ կին ոտքից գլուխ սև հագնված. դա կուսանցի մայրապետն էր: Նա կարդում էր նույն ժամուն մի աղոթագիրը:

Դուան ճողոցը խլեց մայրապետի ուշադրությունն յուր կարդացած գրքից:
Հայտնվեցավ մի ավելի մանկահասակ կուսան:

Ի՞նչպես է զգում իրան նորընծա միանձնուիհն, դարձավ նա դեպի եկվորը:

Չերմն ավելի սաստկացած է, պատասխանեց նա, ամեննին հանգստություն չունի, անդադար կրկնում է միևնույն խոսքերը...

Մայրապետն շտապեց դեպի հիվանդի խուցը:

Մահճակալի վրա պառկած էր մի պատանեկուիի, նա տանջվում էր նոյն րոպեին ջերմախստական ցնորքներով: Մահվան դեղնությունը պատել էր նրա քնքուշ դեմքը և սևորակ աչքերի մեջ, որ երբեմն բաց էր անում, աղոտ նշույլներով փայլում էր մարած կյանքի վերջալույսը:

«Օսեփ ջան, Օսեփ ջան, քո հոգուն մատաղ... ազատի՛ր ինձ... տա՛ր, ուր որ ուզում ես... ես կզամ քեզ հետ...»: Այդ խոսքերը լսվում էին մերթ ընդ մերթ հիվանդի քերանից:

Մայրապետը նստավ նրա մահճի մոտ և խորին տխրությամբ լսում էր այդ խոսքերը, խոսքե՛ր, որոնք բխում էին խորտակված սրտի փլատակներից...

Հայտնվեցավ մի կարճահասակ տղամարդ՝ ակնոցներով: Նրա առաջին հոգատարությունից երևում էր, որ բժիշկ էր: Նա հիվանդը քննելուց հետո, դարձավ դեպի մայրապետը, սկսավ հարցնել նրա նոյն ավոր դրությունից:

Առավոտյան նա բոլորովին ուշի եկավ, ասաց մայրապետը, մեզ ամենիս ճանաչում էր և պարզ խոսում էր: Հանկարծ երևակայությունը դարձյալ խառնվել սկսեց, երբ նայեց մեզ վրա: Կարծես, իրան շրջապատող առարկայքը սարսափելի տպավորություն են գործում նրա վրա և ծնեցնում են նրա մեջ մի վրդումունք, որ մեր ամենիս անհասկանալի է...

Ի՞նչպես էր նա հիվանդությունից առաջ, հարցրուց բժիշկը:

Այն օրից, երբ նրան կուսանցը քերին, նա միշտ լուր էր և տխուր: Ժայիտ, ծիծաղ ասած բաները մենք երբեք չեինք նկատում նրա դեմքի վրա: Պատահում էր, որ նա սեղանից հեռանում էր առանց մի պատառ հաց ուտելու, պատահում էր, որ ամբողջ ժամերով նա չէր երևում. մենք նրան գտնում էինք առանձնացած յուր խուցի մեջ, կամ լաց էր լինում, կամ նստած խորին մոռացության մեջ տխրում էր և հալումաշ լինում: Պատճառները մեզ հայտնի չեին, ես կարծում էի, թե խղճի

Խայթը այդպես տանջում էր նրան և զղացած սրտի ցավերով մաշվում էր նա...

Հիվանդի ցավը բարոյական է, պատասխանեց բժիշկը կանգնելով, երևում է, նա ընդդեմ յուր կամքին այստեղ բերված է: Նրա ծնողները պետք է շուտով հեռացնեն նրան կուսանոցից, եթե չկամեին մեոցնել իրանց աղջիկը:

Բժիշկը մի քանի պատվերներ տալուց հետո հեռացավ:

Բ

Թումաս Խորենյանն այդպես էր բժշկապետի անունը մի գյուղացի աղքատ մարդու որդի էր, նա յուր տասներկու տարեկան հասակում թ... քաղաքը բերվեցավ, և ազգային դպրոցը հանձնվեցավ որպես թոշակավոր աշակերտ: Այնուհետև մտնելով տեղային արքունական ուսումնարանն, ավարտեց որպես ամենաընդունակ աշակերտներից մեկը, որի համար տերության ծախսով համալսարան ուղարկվեցավ: Նա դուրս եկավ համալսարանից ստանալով, որպես արգասիք յուր հինգ տարվա անխոնց աշխատության, դոկտորի տիտղոսը: Վերադառնալով հայրենիքը, դոկտոր Խորենյանը շմնաց այնտեղ, որովհետև հայրենի երկրի անշուր կյանքը նրան ձանձրացնում էր, այլ շուտով թ... քաղաքը վազեց երկու նպատակով, մինն՝ յուր համար լավ ասպարեզ տնօրինելու, մյուս՝ մի հարուստ աղջկա վրա պսակվելու մտքով: Այդ ցանկություններին հասնելու ուղին հարթելու համար ոչինչ չէր արգելում պարոն բժշկապետին յուր ժամանակից մի քանի ժամեր զոհել ազգային գործերին: Դրանցից մինն էր կուսանոցի մեջ հիվանդների հոգատարությունը ձրի ընդունելը: Դեռ նոր եկած լինելով այդ քաղաքն, յուր այն գիշերվա հիվանդի ով կամ ում զավակ լինելը բոլորովին անհայտ էր նրան: Բայց հիվանդի կյանքի և նրա անցյալի մեջ նա թաքնված էր զտնում մի զաղտնիք, որի լուծելը նրան շատ և շատ հետաքրքրում էր: Այդ խորհրդածության մեջ կամենում էր նա կուսանոցի դուանը սպասող կառը նստել, երբ մի ձայն կանգնեցրեց նրան.

Պարոն բժշկապետ, ներեցեք ինձ հարցնել հիվանդ օրիորդի դրության մասին, որի մոտ դուք այցելություն ունեիք:

Կուսանոցի դոանը վառվող ֆանարի լուսով քժշկապետը նըշմարեց մի երիտասարդի տխուր և շնորհալի կերպարանքը:

Հիվանդի դրությունը բոլորովին հուսահատական է, պատասխանեց Խորենյանը դառնալով դեպի անծանոթն. Եթե շուտով պետք եղած հնարները գործ չդրվին, նա կորած է...

Երիտասարդը քարացավ, սարսափի նման մի քան վազեց նրա գունատ դեմքի վրա:

Քժշկապետն իսկույն նկատեց յուր խոսքերի ցավալի տպավորությունն անծանոթի վրա, և զղալով այնպես հանկարծակի նրան վրդովելու համար, հարցրուց.

Դուք երևի հիվանդի ազգականն եք:

Ո՛չ, ես նրա ծանոթն եմ միայն... պատասխանեց երիտասարդը տխրությամբ:

Ուրեմն և ծանոթ կլինեք նրա կյանքի և անցյալի հետ:

Բոլորովին...

Ուրեմն ներեցեք ինձ հարցնել ձեզանից մի քանի քան հիվանդի մասին, որոնք իբրև քժիշկ պետք է ինձ գիտենալ:

Ես բոլորովին պատրաստ եմ լցուցանել ձեր հարցասիրությունն, եթե այդ օգուտ կբերեք նրան:

Քժշկապետը սեղմեց երիտասարդի ձեռքն ի նշան յուր շնորհակալության և խնդրեց նստել կառը ասելով.

Գնանք ինձ մոտ, ես այստեղ մոտիկ եմ կենում:

Նրանք նստեցին: Կառքի մեջ անդադար հարցնում էր երիտասարդը. ուրեմն ոչ մի հույս չկա՞...

Կյանքը մի մազաչափ պատճառով կարող է վերադարձներ յուր գորությունը, ասում էր բժշկապետը տեսնելով, որ երիտասարդը շատ անհանգիստ է:

Քանի րոպեից հետո կառը կանգնեցավ մի փոքրիկ տան հանդեպ, շուտով նրանք մտան մի հասարակ կերպով կահյալ սենյակ:

Ո՞ւմ հետ պատիվ ունեմ ես, եղավ բժշկապետի առաջին հարցմունքը:

Ես կոչվում եմ Հովսեփ Արեսյան, պատասխանեց երիտասարդը, մնացածը դուք ինքներդ կգիտենաք:

Նրանք նստեցին միմյանց շատ մոտ կիսաթախտի վրա: Բժշկապետը մանրամասնաբար պատմեց, թե որպես նա գտել էր հիվանդին, նկարագրեց նրա դրությունը, հայտնեց այն խոսքերն, որ լսել էր մայրապետից, և վերջացրեց յուր խոսքը նրանով, թե օրիորդի հիվանդության պատճառը նա գտնում էր մի բարոյական հարվածքի մեջ:

Բոլոր այդ խոսքերը լսելու միջոցին երիտասարդի դեմքի արտահայտությունները բացատրում էին խորին ցավակցական համազգացություն: Նրա աշքերի մեջ նկարված էր հուսահատության դառն կսկիծը:

Այժմ, պարոն Արեսյան, ավելացրեց բժշկապետը, պատմեցնե՞ք ինչ որ զիտեք, պատմեցնե՞ք, որպես ձեր խոստովանահորը, ի նկատի ունենալով, որ դուք ինձ տված տեղեկություններով կնպաստեք հիվանդի առողջությանը:

Երիտասարդը մի քանի րոպե շփոթված դրության մեջ մնաց: Առաջին անգամն էր, որ նա ստիպված էր դուրս թափել այն ցավալի ծանրությունները, որոնք ամբարված էին նրա սրտի մեջ...

Մի՛ խոռվվեք, պատմեցնե՞ք խնդրեմ, ասում էր բժշկապետը:

Գ

Երիտասարդ Արեսյանն այդպես սկսեց յուր պատմությունը.

«Հառաջ քան խոսել օրիորդի մասին, ես հարկավոր եմ համարում ծանոթացնել ձեզ, պարոն բժշկապետ, նրա ծնողների հետ, որտեղ դուք կարող եք ճշությամբ եզրակացնել այն դժբախտության պատճառն, որի մեջ այժմ գտնվում է հիվանդը: Նրա հայրը ոստիկանության մի հասարակ ծառայող էր: Քաղաքի մի աղքատ և խավար մասումը նա կատարում էր քաղաքետի պաշտոն: Այդ այն ժամանակն էր, երբ ոստիկանությունն յուր անկարգ կազմակերպության մեջն էր: Օրիորդի հայրն, այդ խորամանկ ոստիկանը, հավատարմապես յուր պաշտոնին՝ ամբողջ տասնյակ տարիներով ծծեց խեղճ քնակիշների արյունը և քամեց նրանց գրպանի հյութը: Որտեղ գողություն էր լինում՝ նրա մատը խառն էր, որտեղ խոռվություն էր պատահում՝ նա էր խմորը, որտեղ կանայք էին անպատվում՝ նա ընկեր էր սրիկաների հետ, մի խոսքով, ամեն չարագործությանց մեջ նա ներկա էր: Մինչև այդ բոլորը հայտնվեցան, մինչև հաղթահարված որբերի և այրիների աղաղակն և բողոքն ուշադրության հասավ, այդ պարոնն, որպես ուսմկորեն ասում են՝ «յուր քեզը քոնեց»: Թեև նա այնուհետև զրկվեցավ յուր պաշտոնից, բայց հոգը չէր, որովհետև արդեն շատ հազարներով նրա ոսկիքը, խեղճերի արյան և քրտինքի արդյունքը, զանազան սեղանատներում առատ տուկոսիք էին բերում:

Ոստիկանի պաշտոնական համազգեստը փոխելով պատվավոր քաղաքացու հազուստով, նա մտավ մեծամեծ կապալների մեջ, սկսեց այնուհետև խաղ առնել հարյուր հազարների հետ... և շուտով տեր դարձավ քաղաքի նշանավոր մասներում հոյակապ տների, լծեց փառավոր կառք և սկսավ վայելել յուր քախտը...

Նրա կինը՝ համարյա մի ձու էր յուր ամուսնու հետ կես կիսած:

Նախախնամությունն անգիտելի է, թե ինչ նպատակով շատ անգամ այդպիսի երկու համամիտ և համակամ քնավորությունները լծորդում է միմյանց հետ: Նա այն ազդեցություն ունեցող կնիկներից մինն էր, որոնց ներգործությունը մեծ նշանակություն ունի զանազան մարդերի ճակատագրի վրա: Այդպիսի կանայք, որոնք կառավարում են նշանավոր պաշտոնակալների սանձը, միշտ եղել են և լինում են մեծամեծ փոփոխությունների պատճառներ և կարծես հսկում են մարդերի բախտավորության և անբախտության վրա: Այդպես էր օրիորդի մայրը: Նա կատարում էր մի երևելի միջնորդի դեր ոչ միայն հասարակական կյանքում, այլև նշանավոր գերդաստանների ընտանեկան շրջանի մեջ. ում

աղջիկը պետք էր մարդու տալ, ո՞ր տղամարդն ամուսին լինելու միտք ուներ, նա խառն էր դրանց պայմանների մեջ, և այդպիսի դեպքերում այնքան առատ էր նրա հունձքն, որքան թույլ էր տալիս յուր մանգաղը...

Չնայելով այդ բոլոր ասածներիս, այդ երկու ամուսիններն այն շերմեռանդ քրիստոնյաններից էին, որոնք ժողովրդի մեջ ունեն մեծ համարում իրանց քարեպաշտության համար: Նրանք չեին լուծում ոչ միայն շաբաթական պասերն, այլև օրականները, նրանք իրանց որդիների հիվանդ լինելու ժամանակ «խեշեմնեն» է, ասելով, տանում էին մի ուխտատեղի, որ առողջանա. կրոնական բոլոր տոնները կատարում էին սրբությամբ. ամեն կյուրակե եկեղեցի էին գնում, որ պատարագ տեսնեն, քահանաներին պատվում էին և նրանց առատ աշահամբույր էին տալիս, մի խոսքով, նրանք ունեին քարի քրիստոնյայի բոլոր արտաքին հատկությունները... Նրանց այդպիսի մի կրոնական շերմեռանդությունը պսակ վեցավ ավելի մի քարար և վսեմ զոհաբերությամբ, այն է, որ նրանք իրանց զավակը նվիրեցին կուսակրոնության:

Օրիորդ Սոնան այդպես է այն հիվանդի անունը դեռ յուր մոր արգանդումն էր, երբ նրա ծնողները ուխտեցին՝ եթե ծնունդն արու լինի մի վանքում տալ ճգնավոր լինելու համար, իսկ եթե աղջիկ լինի՝ կուսանոցը նվիրել սուրբ աստվածածնին աղախին դառնալու:

Այդ մե՛ծ զոհաբերությունը մինչ այն աստիճան քարարացրեց «ուխտյալ միանձնուին» ծնողաց փառքն, որ ոչ մի մարդ առանց պատվելու չէր խոսում նրանց վրա:

Ահա՝ այդպիսի քրիստոնյաներից գոյություն է առել այն օրիորդն, որի արկածքը ստիպված եմ պատմել ձեզ, պատվելի քժշկապետ: Օրիորդ Սոնան յուր պատանեկությունն անցուցել է ծնողների երկարի հսկողության ներքո, այլ խոսքով, նա յուր մանկությունից պատրաստվել է կույս դառնալու համար: Ընտանեկան փակ շրջանը միշտ ունեցել է նրա համար խավար քանտի նշանակություն: Մինչև յուր տասն և շորս տարեկան հասակն ոչինչ չէ ուսել նա, որովհետև ո՞չ վարժատուն ուղարկել են նրան և ո՞չ ունեցել է տնային ուսուցիչ: Հետո իրավիրվում է նրանց գերդաստանում մի աղքատ ուսանող որպես վարժապետ: Թեև չնչին ոռջիկով, այսուամենայնիվ այդ պարոնը հանձն առավ

այդ պաշտոնն, այն հույսով, որ մի օր յուր բարերարների օրիորդի ծնողաց շնորհիվ գուցե բաց կաներ յուր համար մի ասպարեզ: Այդ հույսով իսկ հրապուրել էին նրան... Թեև այդ ակնկալությունը չիրագործվեցավ, բայց վարժապետը դարձյալ գոհ էր յուր պաշտոնից, գտնելով մի աշակերտուիհի, որ յուր ընդունակության հետ ուներ աննման գեղեցկություն և հրեշտակային քնավորություն:

Վարժապետը դրսեցի էր, այն քաղաքում և քնակվում էր նրանց տան մեջ:
Դասերը շարունակվում էին խիստ եռանդով: Փոքր ժամանակում երևեցավ նշանավոր հառաջադիմություն օրիորդի մեջ:

Վարժապետը քնագետ էր: Նա աշխատում էր զարգացնել յուր աշակերտուին միտքը դրական գիտությունների ընդհանուր տարերքին ծանոթացնելով:
Մայրենի լեզվի սերն այնքան շուտ զարթեցրեց նրա մեջ, մինչ օրիորդն ոչ միայն գեղեցիկ հայերեն էր խոսում, այլ քավականին մշակված լեզվով կարողանում էր գրել և թարգմանել:

Մի փակ ընտանեկան շրջանում վայրենացած աղջիկ, որպես էր օրիորդ Սոնան, դառնում է ազատամիտ և համարձակ: Չնայելով այդ նշանավոր փոփոխությանը, նրա ծնողները դարձյալ վարկում էին նրա հետ, որպես մի կույսի հետ: Օրինակի համար, նրան արգելում էին առանց մորք տանից դուրս գալ, մի տեղ հյուր գնալ, կամ հրապարակական զբոսարանները հաճախել, արգելում էին իրանց մոտ եկած հյուրերի հետ տեսնվել, մանավանդ երբ որ նրանք երիտասարդներ էին: Այդ խստությունները մինչև այն աստիճան վշտացնում էին օրիորդի անձնիշխանությունն, որ նա երբեք ուրախ չէր լինում: Նա յուր հայրենական օջախի մեջ զգում էր իրան կալանավորված, այդ պատճառով նա միշտ լուս էր և տիսուր: Երբեմն նրա սևորակ աչքերի արտասուրի մեջ միայն նշմարվում էր մի խորին ատելություն. դա բողոք էր դեպի ծնողաց ճնշումները...»:

Դ

Վերջին խոսքերը զարթեցրին երիտասարդ Արեսյանի մեջ մի վրդովմունք, որով նա մի քանի րոպե ընդհատեց յուր պատմությունը: Բժշկապետը նկատեց նրա

աչքերում նույնպես արտասուրի կաթիլներ, լսեց, որ նրա ձայնը զգալի կերպով դողում էր...

Ծխեցե՛ք, խնդրեմ, ասաց Խորենյանը տալով երիտասարդին մի սիզար, յուր երևի հոգնեցաք:

Արեայանը լոռությամբ վառեց սիզարը, մի փոքր ծխելուց հետո շարունակեց.

«Տարիքն աննկատելի կերպով անցնում էին: Օրիորդն օրըստօրե հասունանում էր... նրա գեղեցկությունը ստանում էր ավելի և ավելի սքանչելի կերպարանք...

Տասն և ինն տարեկան էր նա, երբ նրա մայրն ամառանց գնաց, յուր հետ տանելով և աղջկան: Վարժապետին նույնպես հրավիրեցին այնտեղ: Օրիորդի հայրն յուր գործերի պատճառով չկարողացավ հեռանալ քաղաքից:

Ամառանցը գտնվում էր քաղաքից կես օրվա ճանապարհի հեռավորությամբ սարերի և անտառների մեջ: Այնտեղ օրիորդի ծնողներն ունեին սեփական մի ազարակ, ուր շինել էին տված գեղեցիկ տուն: Նա պատրաստված էր այն քոլոր ճոխություններով, որպես վայել է քախտավոր հարուստներին: Շուտով լեռնային օդն, անտառների հովասուն թարմությունը հայտնի փոփոխություն արին նրանց կյանքի վրա: Սոնայի քաղաքումը գունատված թշերը վառվում էին վարդի գույնով: Նրա մոր քառամած դեմքը նույնպես ստացավ մի առանձին կենդանություն: Ամառանցն ավելի ազատություն տվեց նրանց ընտանեկան կյանքին. վաղորդյան զրոսանքներն անտառներում և սարերի վրա՝ եղավ անհրաժեշտ, երեկոյան զրոսանքները պարտեզի մեջ և երբեմն հեռու տեղերում՝ շատ անգամ տևում էին մի քանի ժամ: Այդ արշավանքների մեջ մայրն երբեք աչքից բաց չէր թողնում յուր աղջկան:

Մի երեկո, երբ արևը դեռ նոր էր մտնում, օրիորդի մայրը հրավիրվեցավ յուր ծանոթներից լոտոն խաղալու: Նա կամեցավ Սոնային յուր հետ տանել: Բայց օրիորդը հրաժարվեցավ, պատճառելով, թե զլուխը ցավում էր: Մայրը թողեց նրան տանը, հրամայելով, որ քնն հանգստանալու համար:

Նրանց տան պարտիզումը կար մի հովանոց, հյուսած պատառուկների կենդանի ճյուղերից: Նա շրջապատված էր հազվագյուտ ծաղիկներով և մի քանի սաղարթախիտ ծառեր տարածել էին նրա վրա իրանց անթափանցիկ ստվերը: Օրիորդն յուր վարժապետի հետ առանձնացան այնտեղ, հրամայելով տալ երեկոյան թեյն:

Արևի վերջալույսը ձգել էր հովանոցի մեջ ոսկի ժապավեններով մի քանի ծիրանի շողբեր, նրանք տալիս էին այդ կանաչազարդ առանձնարանին կախարդական բնավորություն: Սոնայի դեմքն ավելի գեղեցիկ փայլում էր այդ լուսի առջև: Նրա սևորակ աչքերում նոյն րոպեին նկարված էր սրբազան ոգևորություն...

Օրիորդը միշտ աչքերը ցած էր թողնում, երբ վարժապետն ուղղակի նայում էր նրա երեսին և ձայնը զզալի կերպով դողում էր խոսելու ժամանակ: Երևում էր, նրա սրտում հուզվում էր ներքին մրրիկը...

Շուտով մերկացավ խորհրդական վարագույրը:

Վարժապետը ստացել էր հրավեր, որով առաջարկում էին նրան մի շահավետ տեղ գավառական մի դպրոցում: Այդ քանն իմացել էր օրիորդը: Մոր բացակայությունն առիթ տվեց նրան խոսել այդ առարկայի մասին, որով նա շատ անհանգիստ էր:

Ես լսեցի, որ ամառանցից դառնալուց հետո դուք նպատակ ունիք հեռանալ մեզանից, հարցրուց նա:

Այո՛, պատասխանեց վարժապետն անվճռական կերպով: Օրիորդի դեմքի վրա վազեց անբացատրելի սոսկում:

Եվ դուք շուտով չպե՞տք է վերադառնաք, կրկնեց նա:

Չգիտեմ... կարելի է ամենսին չվերադառնամ, պատասխանեց վարժապետը տխրությամբ:

Օրիորդի աչքերը վառվեցան մի անսովոր կրակով:

Ո՛Հ, այդ անկարելի է, կոչեց նա, ես չեմ թող տալ ձեզ, որ հեռանաք:

Այնպիսի մի ազդու կերպով արտասանեց նա այդ խոսքերն, որ լի էին սրտի բոլոր զգացմունքներով...

Դուք կզրկեք ինձ հացից, օրիորդ, ասաց վարժապետը բոպեական մտատանջությունից հետո, մտածեցե՛ք, որ ես աղքատ եմ և մինչև այսօր չեմ տնօրինել ինձ որևէ ասպարեզ:

Օրիորդը մոտ եկավ, բռնեց վարժապետի ձեռքը:

Ես խնդրում եմ ձեզ, ես աղաշում եմ ձեզ մի՛ զնացեք, ասաց նա և նույն վայրկենում նրա աշքերից գլորվեցան արտասուրի խոշոր և խոշոր կաթիլներ...

Տիրեց երկու կողմից ևս լոություն...

Այդ այն խորհրդական բոպեներից մինն էր, երբ լեզուներն այլևս չեն զորում արտահայտել հոգու զգացմունքներն, այլ սրտեերը զաղտնի կերպով հասկանում են միմյանց...

Արևը վաղուց արդեն քաշել էր յուր վերջին ճառագայթները, նրանք ամենին չեին նկատել, որ հովանոցի մեջ տիրում էր մթին խավար:

Մի էլեկտրական ցնցում սթափեց վարդապետին յուր խորին հոգեզմայլությունից, երբ նա զգաց, որ օրիորդի շրթունքը շերմ կերպով սեզմվեցան իրենների վրա...»:

Ե

Բժշկապետն, որ խորին ուշադրությամբ լսում էր երիտասարդին, ընդհատեց նրա խոսքը, ասելով՝

Ես չեմ սխալվում կարծելով, որ հիշյալ վարժապետը դուք լինելու էք, պարո՞ն:

Երիտասարդ Արեսյանն ոչինչ չպատասխանեց, բայց նրա լոության մեջ նշմարվում էր այն խոստովանությունը, թե բժշկապետի նկատողությունը հեռու չէ ճշմարտությունից:

Շարունակեցե՞ք, խնդրեմ, ասաց քժշկապետը, չկամենալով ավելի վրդովել նրան:

Երիտասարդը շարունակեց.

«Երբ ես սքափվեցա, պարոն քժշկապետ, իսկույն զգացի, որ կապված եմ մի աննկատելի շղթայով, դա սիրո անխօնի շղթան էր, որի ամեն մի օդակները տարիներով դարբնվել էին բոցավառված սրտի կրակի մեջ... Ես ուրախ էի, ես երջանիկ համարում էի ինձ, մտածելով, թե Սոնան սիրում էր ինձ... Դեպի գավառը գնալու դիտավորությունս բոլորովին փոխեցի, վճռելով միշտ Սոնայի մոտ մնալ և նրանով բախտավոր լինել...

Բայց դեռ չգիտեի և գուշակել անգամ կարող չէի, թե սատանան ո՞րպիսի որոգայթ լարում էր ինձ համար, որ և եղավ խեղճ Սոնայի դժբախտության պատճառը... Այստեղ Արեսյանը դարձյալ կանգ առեց և նրա դեմքը մթնեցավ տիսրության ամպով:

Ա'խ սեր, ա'խ սեր, ցնորամիտ սեր... կոչեց նա, դու ավելի լի ես հիմարություններով, երբ բորբոքվում ես մի անփորձ սրտի մեջ...

Հովանոցի անցքից հետո, առաջ տարավ Արեսյանն, ես գտնվում էի բոլորովին տենդային դրության մեջ: Քունը բոլորովին անհետացավ իմ աշքերից, ես ամբողջ օրն անհանգիստ էի:

Տիկինը միշտ սառն էր ինձ հետ: Նրա լեզուն դադարեց յուր սովորական շատախոսելուց, նա միշտ տիսուր էր և լուռ: Բայց այդ ծածկամիտ լուսության մեջ թաքնված էր մի սարսափելի գաղընիք:

Օրիորդի մայրն այն վտանգավոր կնիկներից մինն էր, որ չէր կարելի չվախենալ նրանից: Մի քանի դեպքեր նրա պատմությունից, որոնք ինձ լավ հայտնի էին, առիթ էին տալիս մտածել, որ նա պատրաստ էր ամեն չար գործելու մինին, երբ նա չէր հնազանդվում նրա կամքին...

Բայց երիտասարդությունն, անմի՞տ երիտասարդությունը՝ միշտ հեռու է պահում իրան խոհեմությունից...: Ես չկարողացա երկար համբերող լինել:

Օրիորդը շատ սիրում էր ման զալ լուսնյակ գիշերով, մանավանդ երբ նա շրջում էր անտառի մթության մեջ: Մի գիշեր նա ինձ առաջարկեց կատարել մի այդպիսի զբոսանք, հայտնելով, թե շատ տխուր էր և կամենում էր յուր ամբոխմունքը ցրվել: Ես սիրով հանձն առի, ամենսին չմտածելով, որ այդ կատարվում էր առանց նրա մոր գիտությանը:

Գիշերը խաղաղ էր և լոին: Լուսինը նազելով սահում էր պարզ երկնակամարի վրա և թափում էր յուր արծաթի շողբերը նիրիած անտառների մեջ, ավելի ևս քաղցրացնելու դարեւոր ծառերի հսկայական քունը:

Զբոսանքի ամբողջ ժամանակն օրիորդը քարշ էր ընկած իմ թևից, նա խոսում էր առանց լոելու և նրա խոսքերն այնքան տաք և անուշ էին, որպես հրեշտակի շունչը...: Աննկատելի կերպով մենք բավականին հեռացել էինք տնից, երբ գտնվում էինք անտառի խորքում: Վերջապես «հոգնեցա» ասաց օրիորդը և նստեց մի կտրած ծառաբունի վրա: Ես լուս նստեցի նրա մոտ:

Լուսնի շողբերը թափանցել էին ծառերի ստվերի միջից և նրա կաթնագույն լուսով օրիորդի դեմքը նկարվում էր այն սրբազն լուսության մեջ, որպես անտառային հավերժահարսի կերպարանքը:

Ի՞նչ գեղեցիկ է այստեղ, Օսեփ, ասաց նա լի բանաստեղծական ոգևորությամբ, ինչո՞ւ չլինել մեզ մի զույգ անտառային եղջերուներից և բնակվել միշտ այդ սարերի, այդ ձորերի և այդ ծառերի լուսության մեջ...: Անասուններն այստեղ ավելի երջանիկ են, քան թե մենք մեր շքեղազարդ դահլիճներում... Այստեղ, այս ծառերի սրբազն լուսության մեջ՝ մայրերը չեն խանգարում իրանց ձագերի ոչ սերը, ոչ նրանց ծիծաղը և ոչ արտասուրը: Այստեղ մի սրբարան է, Օսեփ, ուր սերը կարող է ազատ կերպով պաշտվիլ...

Ես ապշեցա, և ավելի պարզ ասած, մինչ այն աստիճան հիմարացա, որ մի քան անգամ շկարողացա գտնել պատասխանելու իմ սիրուիուն: Միայն գլուխս նրա գիրկը դրած, նրա ձեռքերը ստեա-ստեա սեղմում էի շրթունքիս վրա:

Աննկատելի կերպով անցել էր գիշերը: Մենք այդ կախարդական մոռացության մեջ անցուցել էինք մի քանի ժամեր, ժամե՛ր, որոնց ամեն մի րոպեին այժմ կյանք

կզնի...»

Հանկարծ թփերի միջից լսելի եղավ խշխշոց, դա նման էր քարակ զգեստի սոսափյունին:

«Այստեղ ի՞նչ եք շինում», լսելի եղավ մի ձայն:

Դա Սոնայի մոր ձայնն էր...: Կայծակի հարվածքն այնքան սարսափելի չէր կարող լինել, քան թե այդ զարհութելի ձայնը:

Երևում էր, տիկինն երկար լսում էր մեզ:

Ես բոլորովին քարացա: Օրիորդն ամենսին չկորցրեց յուր արիությունը: Նա ընկավ յուր մոր ոտքերը և նրա արտասվալի հեկեկանքի միջից լսելի եղան այդ խոսքերը.

Մայր իմ, մի՛ քարկացիր, ես սիրում եմ Օսեփին...

Տիկնո՞ց դեմքն այնքան ահարկու էր, որպես կատաղած զազանի կերպարանքը: Այսուամենայնիվ, նա զսպեց յուր քարկությունը և հրամայեց մեզ տուն դառնալ:

Արշալույսը դեռ նոր սկսել էր շառագունել: Մենք անցուցել էինք ամբողջ գիշերն անտառում...

Օրիորդը, գլուխը քարշ ձգած, սկսեց դիմել դեպի տուն: Ես այլս շհամարձակվեցա առնել նրա թևքը, թեև տեսնում էի, որ նրա մեջ շրջելու ուժ չէր մնացել...»:

Չ

«Մեպտեմբերի վերջին շաբաթները մոտեցել էին: Ցուրտն օրըստօրեն դառնում էր զգալի, երկինքը թխպոտում էր և օրերն անցնում էին մոայլու և անձրևաբեր:

Ամառանցի կյանքը կորցրեց յուր վայելչությունը:

Մենք վերադարձանք քաղաք:

Ես միշտ սպասում էի, որ տիկինը վերջին անցքից հետո ինձանից բացատրություններ կպահանջե, բայց նա միշտ լուր էր և այդ խորհրդավոր լոռության մեջ ծածկված էր մի սարսափելի խորամանկություն: Հին վարպետուհին արդեն զինվորված էր հնարագիտության բոլոր գենքերով, գենքերով, որոնք պետք է խորտակեին և ոչնչացնեին իմ և Սոնայի բախտը...

Տիկինն այնքան համբերող էր, որ ոչինչ չհայտնեց յուր ամուսնուն իմ և Սոնայի սիրահարությանց մասին: Եվ ես ու օրիորդը մեր կողմից այնքան համարձակություն չունեցանք պարզապես խոստովանելու տիկնոջ ամուսնուն մեր սերը: Ի՞նչ պետք էր արած: Իմ դրությունը հետզհետեւ դառնում էր անտանելի: Այդ տանջանքից ազատվելու հնարք զտա միայն վարժապետությունից հրաժարական տալու մեջ: Թեև այդ խիստ ցավալի ներգործություն ունեցավ Սոնայի վրա, բայց ուրիշ ճար չկար, ես պետք է հեռանայի նրանից, պետք է հեռանայի, գուցե կարողանայի ազատվել նրա մոր որոգայթներից...

Ես շմորացա Սոնային և մոռանալ ես կարող չէի, որովհետև նրա սիրո հետ կապված էր իմ կենդանությունը: Բայց ցավալին այն էր, որ օրիորդն այնուհետև եղավ ինձ անմատչելի. ես այլևս նրան տեսնել չկարողացա:

Ամբողջ մի քանի շաբաթ ես նրանից տեղեկություն չունեի: Իմ անհանգստությանը չափ չկար: Ամեն օր անցնում էի այն լուսամուտի առջևից, որտեղից օրիորդը սովորաբար դեպի փողոցը նայել կսիրեր, բայց մի անգամ ևս չկարողացա տեսնել նրան:

Իմ մտատանջությունն ավելի սաստկանում էր, ես հավատացրի ինձ, թե նա անպատճառ հիվանդացած պետք է լինի: Բայց ո՞րքան ուրախացա, երբ մի օր օրիորդի սպասուիին ինձ մոտ եկավ: Առաջին հարցմունքն, որ արեցի նրանից, էր Սոնայի առողջության մասին: Սպասուիին փոխանակ պատասխանելու, տվեց ինձ մի նամակ: Դա նրա գրածն էր: Ես երեխայի նման սկսեցի ուրախանալ: Աղախինը զարմանալով նայում էր ինձ վրա:

Անհամբերությամբ աչքերս վազեցրի նամակի տողերի վրա, հանկարծ սարսափեցա, իմ բոլոր ուշադրությունը տրտմության փոխվեցավ:

Ես ինձ հետ չունեմ այն գուժաքեր նամակը, պարոն թշրշկապետ, բայց մինչև
այսօր, գուցե մինչև մահ նրա ամեն մի տողն անգամ ես չեմ մոռանա...

Օրիորդը ցավալի կերպով նկարագրում էր այն դառն կսկիծն, որ պատճառեց
նրան իմ բացակայությունն: Ավելացնում էր, որ բացի ինձանից ուրիշ
մխիթարություն չունի, խիստ զգալի խոսքերով արտահայտում էր յուր սերը դեպի
ինձ, և վերջ ի վերջո հայտնում էր, թե նրան սպառնում է մի մոտավոր վտանգ, որ
կարող էր մեզ հավիտյան բաժանել միմյանցից...

Ես բոլորովին մարեցա վերջին տողերը կարդալու միշտցին, իմ թևքերը թուլացան,
և նամակն ընկավ իմ ձեռքից:

Քառորդ ժամից հետո, երբ մի փոքր ուժ ստացա, կրկին վեր առա նամակը, կրկին
կարդացի, կարծելով, թե իմ աշքերը խաբում էին ինձ: Եվ հիրավի, նամակի մեջ
թողել էի մի քանի տողեր: Այն տողերի իմաստն ամբողջապես կհաղորդեմ ձեզ,
պարոն թշրիփետ: Այս գիշեր, այս գիշեր, գրում էր նա, տասներկու ժամին ես
կսպասեմ քեզ իմ սենյակում, ե՛կ, ազատի՛ր ինձ, աղախինս կառաջնորդե քեզ,
եթե մի փոքր ուշանաս, եթե այս գիշեր շտեսնվինք, ես հավիտյան կորած եմ քեզ
համար...

Իմ սարսափը մի փոքր մեղմացավ այն հուսով, որ ես կրկին պետք է տեսնեի
Սոնային: Նրա սպասուիի աղջկա հետ բոլոր պարմանները կապեցինք,
որոշեցինք տեղն, որ կարող էինք հանդիպել միմյանց: Նա հեռացավ, ես
անհամբերությամբ սպասում էի նշանակյալ ժամին»:

Ե

«Տասներկու ժամին քառորդ մնացած աղախինն ինձ սպասում էր իրանց տան
անկյունումը: Ես գտա նրան բոլորովին ծպտյալ հագուստով: Դոների
քանալիներն յուր հետ ուներ: Նա շատ զգուշությամբ ինձ ներս տարավ: Այդ
քնակարանի բոլոր մուտքերն այնքան ծանոթ էին ինձ, մինչ ես խավարի մեջ
գնում էի առանց վրիպելու: Վերջապես Սոնայի քնարանի դռանը հասա: Ես իմ
մեջ այնքան ուժ շէի զգում նրան հանդիպելու, երբ երկու քնքուշ թևքեր
փաթարվեցան իմ վզով: Գիշերային ոգին ընկավ իմ գիրկն. նա յուր սենյակի

դոանը հսկում էր իմ գալստյանը:

Մենք ներս մտանք: Սոնայի քնարանը լուսավորված էր խիստ աղոտ լուսով:

Իմ լեզուն, պարոն թժշկապետ, չէ գտնում այն կենդանի բառերն, որ կարողանամ նկարագրել այն բախտավոր բոպեն, երբ մյուս անգամ սիրուիիս իմ գրկումը գտա. լաց, արտասուր, համբույր, ծիծառ, բոլորը մի քանի վայրկյանում միախառնվեցան միմյանց հետ...

Ամբողջ ամիս էր, որ ես չէի տեսել Սոնային, այդ միջոցում այնքան մաշվել էր նա, կարծես դեռ նոր էր բաժանվել հիվանդության մահաց:

Դու անզութ ես, Օսեփ, ասաց նա, դու ինձ հավիտյան կկորցնեիր, եթե ես կանչած չլինեի քեզ:

Այդ խոսքերն արտասանեց նա այնպիսի մի ցավակցությամբ, որ կրակի պես այրեցին իմ սիրտն: Ես նայեցա նրա վրա, նրա դեմքը գունատ էր որպես մարմարիոն, և արտասուրով լցված աշքերը ներկայացնում էին տխրության ամբողջ մի օվկիանոս...

Ես ոչինչ բառեր չգտա նրան պատասխանելու, միայն ապշած նայում էի նրա վրա և նրա փափուկ ձեռքերը թրջում էի իմ արտասուրով:

Ժամանակը խիստ բանկ է մեզ, Օսեփ, ընդհատեց օրիորդը մեր մեջ տիրող լոռությունն, ես շատ բաներ ունեմ քեզ պատմելու, խոսնք այժմ մեր վիճակի վրա:

Ես պատրաստվեցա նրան լսել: Մինչև այսօր իմ աշքի առջևն է նրա տխրամած և վշտահար դեմքը, թե որպիսի ցավալի կերպով նա պատմում էր բոլոր անցածն ամառանցից դառնալուց հետո:

«Քո հեռանալուց հետո, ասաց օրիորդը, մայրս և հայրս ունեին առանձնակի խոսակցություններ, որոնք շատ անգամ նրանց մեջ հասնում էին տաք վիճաբանության: Այդ տևեց մի քանի օր: Վերջապես ես նկատեցի, որ նրանք հաշտվեցան: Երևում էր, հաղթանակը մնաց հորս կողմը, որովհետև նրանից հետո ես գտնում էի նրան սովորականից ավելի ուրախ: Այդ գաղտնիքն ինձ

բոլորովին հայտնի եղավ, երբ մի օր հայրս ինձ յուր մոտ կանչեց: Այնտեղ ներկա էր և մայրս: «Սոնա, ասաց նա ինձ խիստ ծանր կերպով, դու գիտես որքան ես սիրում եմ քեզ, որքան մի հայր կսիրե յուր զավակը: Բայց մենք ունենք և մի ավելի բարձր սեր դեպի աստված, որ քո և մեր ամենի ստեղծողն է: Մեր պարտավորությունների կատարումը դեպի նա, բոլոր մարդկային պարտավորություններից ամենասրբազանն է: Լսի՞ր, Սոնա, այժմ ես ստիպված եմ քեզ հայտնել մի ընտանեկան զաղտնիք, որ մինչև այսօր քեզանից ծածուկ մնացած է: Մայրդ քո ծննդյան ժամանակ ամենասաստիկ երկանց մեջ ընկավ: Քաղաքիս բոլոր բժիշկները չեն կարողացան ազատել նրան: Վերջապես նա յուր հույսն աստուծո վրա դրեց և ուխտեց նրա առջև՝ եթե ծնունդն արու կլինի, նա խոստացավ մի վանքում ճգնավորության նվիրել, իսկ եթե աղջիկ կլինի, խոստացավ կուսանոցն ընծայել նրան, որ սուրբ աստվածածնին աղախին դառնա: Այդ ուխտը լսելի եղավ աստուծո արողի մոտ, և մայրդ ազատվեցավ: Այժմ, սիրելի Սոնա, կատարե քո որդիական պարտավորությունն և ազատիր մորդ հոգին այդ մեծ և ծանր պատասխանատվությունից:

Վերջին խոսքերն, ասաց օրիորդն, ինձ վրա այլևս լսելու ուժ չթողեցին, ես փաթաթվեցա հորս ոտքերով և սկսեցի իմ արտասուրով թրջել նրանց: Երկար նա աշխատում էր հեռացնել և մխիթարել ինձ, բայց հնարք չեղավ:

Ես սիրահարված եմ, ասացի նրան, իմ սիրտն ինձ չեն պատկանում, ես սիրում եմ Օսեփին: Մայրս, շարունակեց օրիորդը, քարե արձանի նման նայում էր այդ տեսարանին, մայրական սերը կարծես բոլորովին մեռած էր նրա սրտի մեջ: Հայրս ամենենին ուշադրություն շղարձրեց իմ արտասուր ու լացին, նրա մեջ ծնողական թե գութ, թե խիղճ բոլորը հանգած էին... Երբ նա տեսավ յուր խրատներով չկարողացավ համոզել ինձ, բացարձակ հրաման արավ «Ո՞ն ժամանակը լրացած է, դու պետք է կուսանոց գնաս»:

Սարսափելով լսում էի ես օրիորդի խոսքերը և երևակայել չեի կարող մի այդպիսի բարբարոսություն:

Այժմ ինչ պետք է արած, սիրելի Սոնա, հարց արի նրանից, երբ նա մի փոքր հանգստացավ յուր խոռվությունից, որ պատճառել էր նրան յուր ցավալի պատմությունը:

Ես չգիտեմ, ես ոչինչ չգիտեմ, Օսեփ, ես բոլորովին շփոթված եմ, ես կմեռնեմ, եթե ինձ կուսանց տանեն, ազատի՛ր ինձ, ասում էր նա դառն կերպով լաց լինելով:

Ես Էլ չգիտեի, թե ինչ պետք էր անել, գնալ հոր մոտ, հայտնել նրան մեր սերը և աղաչել, որ փոխե մի այդպիսի բարբարոսական վճռն, անկարելի էր, որովհետև ինձ հայտնի էր նրա խստասրտությունը: Գնալ մոր մոտ և մի կերպով գրավել նրան, որ չանե այդ բանը, դա նույնպես մի հուսալի վախճան չէր խոստանում: Երկար մտատանջությունից հետո ես ասեցի օրիորդին՝

Ինչ որ առաջարկելու լինեմ, կընդունե՞ս:

Կընդունեմ, կընդունեմ, պատասխանեց նա զգալի կերպով, միայն ինչ որ ասելու ես, շո՛տ ասա, ինչ որ անելու ես, շո՛տ արա. ինձ ազատիր, եթե ոչ, երկուշաբթի օրն ես կուսանցում կլինեմ:

Ժամանակը խիստ կարծ էր, քանի օր միայն մնում էր մինչև երկուշաբթին: Ես առաջարկեցի օրիորդին նրա ազատության վերջին և ծայրահեղ հնարը:

Մենք պետք է փախչենք, Սոնա, ուրիշ ճար չկա, ասացի նրան:

Փախչենք, կրկնեց նա, ուր որ գնաս, թեզ հետ կզամ, մինչև աշխարհի ծայրը:

Վերջին խոսքերն այնպիսի մի կրքով արտասանեց նա, որ օրիորդի աչքերում ես նկատեցի վրեժխնդրության բոցեր: Երբեք չէի տեսել ես Սոնային այնպես անձնավստահ և վճռական, որպես այն բոպեին: Կանացի տկարությունները, կարծես, կորուսել էին նրա մեջ իրանց թուլությունները, և նա ոգևորված էր մի վսեմ քաջարտությունով, փշրելու և ջախջախելու շղթաներն, որոնք բռնաբարում են ընտանեկան ազատությունը և իրավունքը:

Մեր մեջ ամեն պայման վերջացած էր, մենք որոշեցինք օրը, ժամը, երբ պետք է կատարվեր մեր փախուստը: Լուսաբացին ես հեռացա Սոնայի քնարանից:

Բայց մենք շատ անփորձ էինք, մեզ չհաջողվեցավ այդ բախտը: Միևնույն գիշերը լրտեսեցին մեր բոլոր զաղտնիքը, և Սոնան նշանակյալ օրը կուսանց

տարվեցավ, իսկ մնացյալը ձեզ արդեն հայտնի է, պարոն բժշկապետ...

Ը

Երիտասարդն ավարտեց յուր պատմոթյունը: Բժշկապետն, որ ցավակցելով լսում էր նրան, բռնեց Արեսյանի ձեռքը, ասելով.

Ծնորհակալ եմ, պարոն, ձեր պատմոթյան համար և շատ ցավում եմ, որ այդպես պատահել է: Ինձ տակավին հասկանալի չէ մի բան, թե ինչ էր գլխավոր շարժադիրն, որ ստիպեց օրիորդի ծնողներին նրան կուսանցը տալ, արդյոք այն ո՞ւխտն էր, որ նրանք ուխտել էին սկզբում, թե այլ պատճառ:

Այո՛, ուխտը: Գիտե՞ք, պարոն բժշկապետ, թե ինչ նշանակություն ունի կրոնական ուխտադրությունն այնպիսի մոլեուանդների համար, որպիսի էին օրիորդ Սոնայի հայրն ու մայրը: Այժմ ձեզ բավականին հայտնի է նրանց կեղտու անցյալն, իսկ նրա ներկան դարձյալ ազատ չէ նույն կեղտերից: Այսուամենայնիվ, նրանք համարվում են բարեպաշտ քրիստոնյաներ, նրանց պատվում է ամբոխն, որպես բարեխիղա մարդերին: Նրանք կողոպտում են, նրանք հափշտակում են, նրանց ամեն մի արծաթը լի է հազարավոր խեղճերի արյունով և արտասուրով, բայց դրանք չեն երևում, այդպիսի չարազործությունները ծածկվում են բարեպաշտական կեղծ քողով: Նրանք խլում են աղքատի վերջին կոպեկը և այդ փողով մոմեր են վառում սուրբ պատկերների առջև: Նրանք հափշտակում են սրբերի պատառ հացը և կերակրում են քահանաներին: Նրանք սուտ երդումներ են անում, շողորորթում են, բամբասում են, հայհոյում են, անեծքներ են թափում և նույն շրթունքներով աղոթում են աստուծո առջև, առանց զգալու իրանց սրտում խղճի խայթը: Որովհետև թե առաջինն և թե վերջինն՝ երկուսն էլ նրանց սովորական բաներ են, կարծես թե, մինը մյուսին չէր արգելում:

Բայց մի՞թե նրանք կարող էին այնպես անխիղա լինել դեպի իրանց աղջիկը, զազաններն անգամ սիրում են իրանց ձագերին, կտրեց բժշկապետն Արեսյանի խոսքը:

Նախ, որ հայ ընտանիքներում աղջիկը սեփական կամք, զգացմունք չունի, նրա բոլոր գոյությունը պատկանում է ծնողներին, մանավանդ մի այդպիսի դեպքում, ուր հարցը բոլորովին կրոնական է: Կուսանոցը նվիրել յուր դուստրը, նրա կամքին ընդդեմ, միևնույն է, որպես նրանք իրանց անասուններից մինը նվիրում են այս կամ այն ուխտատեղին զոհվելու համար: Անասունի ողորմելի բառաշմունքն ոչինչ արգելք չէ կարող դնել նրա տիրոջ բարեպաշտական նպատակին, մանավանդ երբ մի այդպիսի վարմունքը շահում էր ամբոխի համակրությունը:

Այժմ բոլորը հասկացա, պատասխանեց բժշկապետը զարմանքով գլուխը շարժելով, սարսափելի՝ մի զո՞հ, որ անազորույն հայրն նվիրում է յուր սնահավատությանը...

Դուք բոլորը հասկացաք, պարոն բժշկապետ, կրկնեց Արեայանը, քայց ես աշխարհի բոլոր անբախտներից թշվառագույնը կլինեմ, եթե օրիորդը չապրե:

Այժմ պետք է մտածել նրա համար, խոսեց բժշկապետը կանգնելով և նայեց ժամացույցին, ասելով. դեռ տասներկուսը չկա, դուք կարո՞ղ եք ինձ առաջնորդել մինչև հիվանդի հոր տունը, դարձավ նա դեպի Արեսյանը:

Մեծ ուրախությամբ, պատասխանեց երիտասարդը:

Ուրեմն գնանք:

Քառորդ ժամից հետո կառը կանգնեց մի հոյակապ տան հանդեպ: Բժշկապետը քողեց երիտասարդին կառի մեջ, ինքը վայր իջավ և սկսավ քաշել դռան զանգակը: Քանի րոպեից հետո բժշկապետը ներս ընդունվեցավ: Շքեղազարդ դահլիճներից անցավ նա մինչև տասնտիրոջ առանձնասենյակը: Նա նստած նույն ժամուն քրքրում էր յուր հաշվագրքերը: Տեսնելով յուր հյուրը, նրա վայրենի դեմքն ընդունեց մի կեղծյալ ժպիտ և խիստ քաղաքավարի կերպով խնդրեց նստել:

Մի քանի գծերով կարելի է այդպես նկարել այդ զագանի պատկերը. նա մի հաստ մսեղեն կորողի նման մարդ էր: Խնամքով ածիլած ուտած թշերը խոշոր ծալքերով միախառնվել էին դուրս ցցված ծնոտի հետ: Մեծ քիքն, որպես

սովորաբար լինում են հայերի քթերն, յուր պատվավոր տեղն էր բռնել, իշանելով մինչև նրա ալեխառն քեղերն, որոնք ծածկել էին նրա գորշ կապտագույն շրթունքը: Սև աչքերի մեջ վառվում էր վայրենի կրակ: Առհասարակ նրա բոլոր կերպարանքը ներկված էր թուխ-դեղնագույն րանգով, որ տալիս էր նրա դեմքին ավելի սարսափելի բնավորություն: Նենզավորության կնիքը դրած էր նրա ճակատի վրա: Բժշկապետն առանց սպասելու հայտնեց յուր ով լինելն, ասաց, թե որպես նա գտնվել էր կուսանոցում և ինչ դրության մեջ գտել էր նրա աղջկան, մանրամասնաբար պատմեց բոլոր յուր լսածներն Արեսյան երիտասարդից:

Հիվանդի հայրն այդ բոլորը լսում էր, անհնարին սառնարտությամբ յուր ձեռքերը տրորելով: Միայն երբեմն նրա վայրենի դեմքի վրա երևում էին անախործ ցնցումներ, որոնք արտահայտում էին ներքին պատերազմը...

Բժշկապետն յուր պատմությունը վերջացրեց այդ խոսքերով. Ես իբրև բժիշկ սուրբ պարտավորություն եմ համարում հայտնել ձեզ, պատվելի պարոն, որ դուք առանց ժամանակ կորցնելու պետք է հանեք ձեր աղջիկը կուսանոցից և անհապաղ ձեր տուն բերեք, ուր հույս ունեմ, որ կառողջանա նա, այնուհետև նրան յուր սիրած տղամարդուն տաք:

Մի քանի րոպե հիվանդի հայրը մնաց անորոշ դրության մեջ:

Բժշկապետը բոլորովին զարմացած էր նրա քարասրտության վրա: Ոչ մի կարի արտասուր չերևաց նրա աչքերում, ոչ մի ցավակցության նշույլ չերևաց նրա սառը դեմքի վրա, չնայելով, որ բժշկապետը խիստ կարեկցական ձևով նկարագրեց նրա դստեր դրությունը:

Այդ անկարելի է, վերջապես ասաց նա ողորմելի ձայնով: Նախախնամության կամքին ընդդիմանալ ո՞վ կարող է: Եթե աստված վճռել է իմ աղջկան մեռնել, ո՞վ կարող է արգելք դնել օրհասին, եթե նրա օրը հասած չէ, նա առանց մեր հոգատարության ևս կապրե:

Զարմանալի բան է, որ այդպիսի զազաններն, որոնք իրանց կյանքում երբեք չեն մտածել աստուծուն և երկնքի վրա, հանկարծ դառնում են ֆատալիստներ:

Հիվանդի հայրն այնպիսի մի ջերմեռանդությամբ արտասանեց յուր խոսքերն, որ

ստիպեց նրան մի քանի անգամ խաչակնքել յուր երեսն: Այդ բռնակալների հատկանիշն է՝ իրանց բարբարոսությունները ծածկել կրոնական քողով և խղճի խայթերը հանգստացնել նախասահմանության տնօրենությամբ... Այդպիսի տիպերն, որոնց թիվը դժբախտաբար մեզանում խիստ շատ է, վաղուց ծանոք էին բժշկապետին, և նա չկարողանալով այլևս յուր համբերությունը զսպել, ասաց նրան:

Դուք ուրեմն կամենում եք սպանել ձեր աղջիկը:

Նրա կյանքը և մահն աստուծո ձեռքումն է, պատասխանեց նա ավելի սառնությամբ:

Գազա՞ն, կոչեց բժշկապետը կանգնելով, քեզանում մեռած են՝ որպես մարդկային գութը, նույնպես հայրական սերը: Բայց ես իբրև բժիշկ ամենայն իրավունք ունեմ նրան դուրս հանել յուր սպանդանոցից:

Բժշկապետը հեռացավ: Հիվանդի հայրն յուր հոգու բոլորովին անվրդով տրամադրությամբ շարունակեց քրքրել յուր հաշվագրքերը...

Թ

Երբ բժշկապետը դուրս եկավ, Արեայանն անհամբերությամբ հայցրուց. արդյոք հաջողվեցա՞վ... Բայց նկատելով Խորենյանի վրդովված դրությունը Էլ չսպասեց պատասխանի: Բժշկապետը հրամայեց քշել կառքը:

Քառորդ ժամից հետո նրանք հասան կուսանոցի դռանն, առանց սպասելու ներս մտան և իսկույն գնացին հիվանդի խուցը: Խիստ աղոտ ճրագով լուսավորված էր այն սենյակը, մի պառավ միանձնուի նիրիում էր հիվանդի մահճակալի մոտ:

Բժշկապետը մոտեցավ օրիորդին, տաքությունն անցել էր արդեն: Նա դրած էր յուր մահճի մեջ, որպես սառն մարմարին: Ծնչառությունը թույլ կերպով բարձրացնում էր նրա մաշված կուրծքը: Երիտասարդ Արեսյանը, տեսնելով քառամած և դալկացած գեղեցկությունը, սոսկաց, նրա աշքերի առջև սևացավ, ոտքերը դողացին. աստված իմ, կոչեց նա, հազիվիազ յուր թուլացած գլուխը վեր թողեց սիրուիու կուրծքի վրա: Երկար այնպես գրկած ուներ նրան: Բժշկապետն

աշխատում էր արգելել երիտասարդին, որ նա չվրդովե հիվանդի հանգստությունը, բայց ամենևին չկարողացավ բաժանել նրանից:

Հիվանդը բաց արավ նվադած աշքերը և ճանաչեց նրան: «Ա'խ, Օսեփ ջան», կոչեց նա և նրա տկարացած թևքերը կարծես նորից զորություն ստացան, և փաթաթվեցան երիտասարդի վզով: Երկար օրիորդը ճնշած ուներ նրա գլուխն յուր կուրծքի վրա: Կրկին խառնվեցավ նրա երևակայությունը: «Ա'խ, Օսեփ ջան, կրկնեց նա, ազատիր ինձ, տա՛ր ինձ»... Ասում էր նա յուր տենդային ջերմության մեջ:

Կրկին տիրեց լոռությունը: Մարած ճրագի վերջին պլայնոր հանգավ...

Բժշկապետը շոշափեց հիվանդի երակը և ասաց սարսափելով. Ամեն ինչ վերջացած է...

Նա հեռացրեց անքախտ երիտասարդին անշնչացած դիակից: Հետո առեց Արեայանին յուր կառքի մեջ: Կառքը սլացավ, երիտասարդը կրկնում էր անդադար՝ «Սոնա՛ ջան, Սոնա ջա՛ն, փախչենք, զնանք, ես կազատեմ քեզ...»:

Խղճալին ցնորքների մեջ էր: